

Shiraz-Beethoven.ir

شماره فصل‌ها	فهرست فصل‌ها	صفحه
فصل اول	مقدمات	۵
فصل دوم	۱- نگاهی به چند فرهنگ و لغتنامه	۵۵
	۲- وجه تسمیه	۵۹
فصل سوم	تنبور در چهار رساله باستانی	۶۵
فصل چهارم	تنبور از صدر اسلام تا سلسله صفوی	۷۹
فصل پنجم	تنبور از سلسله صفوی تا عصر حاضر	۱۴۳
فصل ششم	تنبور در سایر ملل	۱۵۱
فصل هفتم	تنبور در شعر و ادب فارسی	۱۵۹
فصل هشتم	تنبور در آثار بعضی از معاصرین غیر ایرانی	۲۱۱
فصل نهم	تنبور در آثار بعضی از معاصرین ایرانی	۲۱۹
فصل دهم	تنبور اهل حق	۲۳۷
کتاب‌نامه	فهرست منابع و مآخذ	۳۰۷

فصل اول - مقدمات

ردیف مطالب فصل اول

۸	صفحه	۱- تقدیم و تقدیر
۱۰	صفحه	۲- برائت استهلال
۱۱	صفحه	۳- پیش درآمد (اندر سبب تالیف)
۱۵	صفحه	۴- درآمد اول (عشق)
۱۷	صفحه	۵- درآمد دوم (هنر)
۲۰	صفحه	۶- درآمد سوم (موسیقی)
۳۰	صفحه	۷- درآمد چهارم (سازها)

Shiraz-Beethoven.ir

می سازد و بسیاری از آن را نمایان می کند.

عود*۹۷، تنبور*۹۸، مغرغه*۹۹، رباب*۱۰۰، مزمار*۱۰۱ و اقسام آنها بالاتراند (از سایر سازها) از این جهت که صدا در آنها مداومت دارد ولی تمام ویژگیهای صدای انسان را ندارند صدای انسان کاملترین نوع صدا محسوب می شود و ویژگیهای صداهای دیگر را در خود گردآورده است»*۱۰۲

«روح آدمی از عالم قدس*۱۰۳ سرچشمه گرفته و توسط طلسمی*۱۰۴ که سر آن فقط بر حق تعالی مکشوف است با بدن خاکی پیوند یافته و از این پیوند حیات آدمی در این عالم زیرین تحقق پذیرفته است. لکن روح را همواره یادی از مأوای اصلی و وطن اولیه خود باقی است. درعالم قدس، روح مستمع دائمی موسیقی جاویدان این عالم بوده و ز هماهنگی و وزن آن بهره می یافت و در آن شرکت داشت.

در این زندان تن، روح از طریق موسیقی بار دیگر یادآور سرزمین اصلی خود می شود و حتی آن طلسمی که روح را به تن پیوند می دهد از این راه شکسته می شود و برای لحظه ای چند هم که شده مرغ روح اجازه می یابد تا بالهای خود را گسترده ساخته و در ساحت*۱۰۵ عالم معنی و فضای ملکوتی که مفرح*۱۰۶ روح آدمی است به پرواز درآید و ز و جد و سروری که ذاتی این عالم است بهره مند شود.

موسیقی معنوی مانند موسیقی اصیل ایرانی یکی از قوی ترین طرق بیداری انسان مستعد از خواب غفلت است و مرکبی است مطمئن که می تواند انسان را از حضيض*۱۰۷ جهان پر رنج و عالم مادی به اوج عالم پهناور معنی که در آن هرگونه درد و رنج به شادی رجد مبدل شود برساند... و شنونده ای که روحش مستعد صعود*۱۰۸ و معراج*۱۰۹ است به وصال یا رنایل سازد و لحظه ای انسان را از محدودیت خود و عالم مادی که او را احاطه کرده است برهاند»*۱۱۰

در بررسی تحول موسیقی نوعی موسیقی ریتمیک را شناخته ایم که مربوط به حله های*۱۱۱ فکری و فلسفی گروههای مختلف تصوف*۱۱۲ در ایران و هند... است. در این موسیقی مثلث عشق، عاشق و معشوق یا جذبه و جاذب و مجذوب ارکان اصلی و یادی آن را شکل بخشیده اند. این موسیقی خاصیتی درون گرا دارد، و قوی حسی مرید یا

و (أ-ل) فاصله ذوکل^{۱۱۲*} می شود و (ی-ل) چهارگان است زیرا آن علت برتری هنگام^{۱۱۳*} بر پنجگان است و (ح-ل) نیز پنجگان است زیرا آن علت برتری هنگام بر چهارگان است. و (أ-ن) فاصله ای است شامل افزایش فاصله طنینی به هنگام. و (ی-ه) نیز پنجگان است و (ه-ی) چهارگان است زیرا فاصله (أ-ی) پنجگان می باشد، و (أ-ه) از آن جدا شود که طنینی است، در این حالت (ه-ی) که چهارگان است باقی ماند.

و فاصله (ه-ن) فاصله هنگام است، زیرا (ی-ن) پنجگان است و (ه-ی) چهارگان پس مجموع این دو می شود فاصله (ه-ن) که فاصله هنگام است. به این ترتیب آنچه که در هر يك از دو تار واقع می شود هرگاه هیچکدام از کوکها در به کار نرود، از انواع ذوکل یا هنگام فقط دو نوع است که آن دو نوع اول و دوم هستند. و ستانهای ثابت در این ساز بجز دستان (ل. م) ذاتاً تک تک آنها تبدیل نشده اند. اما بر سبب مجموع آنها که در این ساز به کار می رود که در آن فاصله جدا در وسط ذوکل واقع شود اگر مجموع دستانها که فاصله جدای سنگین در طرف سنگین مرتب شده است از جهت بعضی از این دستانها که گفته شد ثابت هستند، ناچار از جای خود تغییر نکند و ثابت نیستند. و این بنابر آن چیزی است که در کتاب اسطقسات آمده است.

ستانهای متغیر و غیر ثابت در تنبور خراسانی

اما دستانهایی که تغییر می کنند دستانهایی هستند که میان این پنج دستان واقع شوند و بعضی از این دستانهای متغیر نزد مردم بیشتر سرزمینها معمولاً بیشتر کاربرد دارند و برخی از آنها را فقط اندکی از مردم استفاده می کنند و ما ابتدا در مورد آن دستانهایی بیشتر استفاده می شوند. سخن می گوئیم.

این دستانها واقع می شوند میان دستانهای ثابت با اختلاف ترتیب فواصل جنس در کاربرد در این ساز و تعداد آنها گاهی کم است و گاهی زیاد. جز اینکه تعداد معمولی که بیشتر مردم در بیشتر موارد استفاده می کنند ۱۳ تا است، و روشن شد که بعضی از آنها لازم است که تعداد دستانهای متغیر اضافه شود نه به خاطر اینکه نغمه های این

Shiraz-Beethoven.ir

سوی باختر گشت گیتی فروز

سپه برگرفته و بنه برنهاد

زیزدان نیکی دهش کرد یاد

شب تیره شکوه همی راند شاه

چو خورشید بفراشت زرین کلاه

سپه را همه با پشو تن^{۱۸*} سپرد

یکی جام زرین پر از می ببرد

(یکی پر بها نیز طنبور خواست)

همی رزم پیش آمدش سور خواست

همی شد بر این سان یل اسفندیار

چو شیر دژ آگاه^{۱۹*} در مرغزار

یکی بیشه ای دید همچون بهشت

که گفتی سپهر اندر او لاله کشت

فرود آمد از بارگی^{۲۰*} چون سزید

ز بیشه لب چشمه ای برگزید

یکی جام زرین به کف برنهاد

درآندم که از می دلش گشت شاد

(هم آنگاه طنبور در برگرفت)

سراییدن از کام دل برگرفت

همی گفت با خود یل اسفندیار

که هرگز نبینم می و میگسار

نبینم جز از شیر و نراژدها

ز چنگ بلاها نیابم رها

بیابم زیزدان همی کام دل

مرا گر دهد چهره ای دل غسل

با یلّم می گویند، استفاده می کرده اند که در بالا بردن کیفیت صوتی اثر بسیار مطلوب داشته که خود مزایا و معایبی دارد.

از محاسن آن اینکه، چسب مذکور در وقت خشك شدن حالتی بلوری وشکننده به خود می گیرد که همین امر باعث بهتر شدن صدا می شود. مهمتر اینکه در تعمیرات بعدی چنانچه تعمیر کننده بخواهد هر کدام از قطعات به هم چسبیده را از هم باز کند با مرطوب کردن محل چسب خورده جدا شدن به سهولت انجام می شود.

از معایب چسب مذکور یکی این است که فراهم نمودن نوع مرغوب آن بدلیل کمیابی، دشوار است و دیگر اینکه این چسب در برابر رطوبت، مقاومت چندانی ندارد.

* * *

ساخت و نصب دسته:

اینک می پردازیم به ذکر مشخصات و چگونگی ساخت و نصب يك دسته خوب. دسته معمولاً باید از چوبی محکم و تقریباً سبک انتخاب شود که این شرایط را می توان در چوب گردو و چوب چنار موج و چوب زرد آلو یافت. چوب مورد نیاز برای دسته باید کاملاً خشك شده باشد.

کنده انتخاب شده می باید راست و بدون گره و بدون پوسیدگی و بدون ترک خوردگی باشد. کنده ای را که دارای مشخصات مذکور است باید به بلندی شصت تا هفتاد سانتیمتر قطع نموده سپس بناید با انجام برش مخصوص مکعب مستطیل هائی به ابعاد $6 \times 4 \times 4$ یا بلندتر موسوم به چهار تراش فراهم نمود.

می باید برای وصل به کاسه یکی از این چهار تراش ها را انتخاب کرده يك سطح از سطوح بلند آن را بدقت رنده زده و ۵۵ سانتیمتر از طرف سالم تر جدا نمود. از این ۵۵ سانتیمتر ۵ سانتیمتر برای اتصال به کاسه در نظر گرفته می شود.

شاید از نظر فنی مهمترین قسمت تنبور سازی وصل درست دسته به کاسه باشد یعنی تشخیص محور مطلوب و نصب و وصل صحیح آن. که برای نیل به آن ضمن داشتن استعداد می باید شاگردی کرد و بارها عمل نمود و تجربه اندوخت ... از آنجا که شرح مفصل نکات این قسمت بسیار طولانی خواهد شد ناگزیر به اشاره ای بسنده می شود و آن

۱۰- سماع نوع اول (سملی)

این مقام از انواع سماع است که علاوه بر حالت نشاط و شور از وقار خاصی نیز برخوردار است. این مقام را در مراسم ذکر روحانی بگاه وقوع حالات جذبه و غلبه شوق با تنبور و دف و یا در مراسم جشن و سرور و اعیاد ملی و مذهبی با سُرنا و دُهل و سازهای دیگر از جمله دوزله، دایره و یا موکش می نوازند.

Shiraz-Beethoven.ir